

De ommekeer in Oost-Europa

W. Albeda

De communistische leiders in Oost-Europa zijn er in geslaagd te realiseren wat in West-Europa nooit gelukt is. Zij zijn er in geslaagd een ommekeer te brengen in het gedrag van de kiezers, die er op neer komt dat alleen de maatschappelijke bovenlaag, intellectuelen en de vroegere nomenklatura, zich nog aangesproken voelt door de term socialisme. Voor de meeste gewone burgers, die de prettige kanten van het socialisme misten, die alleen bij een kleine bevoorrechte groep zagen en zelf slechts de nadelen aan den lijve voelden, werd socialisme en, naar het schijnt, zelfs sociaal-democratie een vies woord. Een groot deel van het succes van de conservatieve alliantie, die de verkiezingen in de DDR won, is daaraan te wijten. Ook de Hongaarse kiezer toonde zijn liefde voor de markt.

De Oostduitse intellectuelen, die een universitaire vorming en de mooie banen wisten te krijgen in de DDR, waren de enigen die er voor pleitten om trots te zijn op socialistische 'Errungenschaften', zoals de sociale zekerheid, de volledige werkgelegenheid, de lage huren en de lage kosten van het levensonderhoud. Helaas hadden de burgers in de gaten dat aan die lage prijzen een 'catch-22' verbonden is; de laaggeprijsde artikelen zijn schaars en de kwaliteit is laag. En hoe mooi is volledige werkgelegenheid, wanneer het gemiddelde inkomen beneden een werkloosheidsuitkering in het Westen ligt en vele banen neerkomen op werkloosheid 'on the job'?

Discussies met Hongaren, Polen en Oost Duitsers bevestigen de indruk dat velen denken dat de vrije markt als een soort wondermiddel functioneert. Men denkt trouwens ook dat West-Europa een echte vrije-markteconomie heeft en heeft meer sympathie voor Thatcher dan voor Mitterand. Toen ik onlangs een spreker uit Hongarije zocht om een lezing te houden over het thema van de verzorgingsstaat, bleek mij

dat de mensen die ik op het oog had dat een gepasseerd station achtten. De vrije markt, daar gaat het om.

De Britse journalist, Norman Macrae, die mij inspireerde tot deze beschouwing, constateert in de *Sunday Times* van 25 maart dat zelfs de communistische partijen in Oost-Europa de naam socialisme gaan mijden, en hij vraagt zich af, hoe lang het nog zal duren voor ook Afrikaanse dictators hun republieken niet langer 'Socialistische Volksrepubliek' zullen noemen en, hoe lang Westeuropese sociaal-democraten zich nog de naam socialisten zullen laten aanleunen¹. Het woord socialisme is te zeer besmet, vreest (of hoopt) hij, doordat de communistische leiders zich meer als een mafia dan als politici gedroegen.

De ontmaskering van het Oost-europese economische stelsel als een systeem, waarin uitbuiting duidelijker de dagelijkse praktijk vormde dan onder het kapitalisme, doet vrees ik, de discussie over de gewenste economische orde weinig goeds. Zou het werkelijk nodig zijn dat men in Oost-Europa na 70 of 45 jaar staatseconomie ook nog een paar jaar ouderwets kapitalisme ervaart voor men de correcties op dat stelsel overneemt, die wij door schade en schande wijs geworden, daarop aanbrachten.

Bijgevolg ervaart men op Oost-Westconferenties dat Amerikanen

en West-Europeanen meer spreken over de beperkingen dan over de mogelijkheden van de vrije markt, terwijl de Oost-Europeanen de te-gengestelde rol spelen. Van Lennep zegt in het *Financieele Dagblad* van 24 maart: "Het economische probleem van Oost-Europeanen is in essentie hetzelfde als het onze: de keuze tussen rechtvaardige verdeling van de productie en de productie zelf". Maar ik vrees dat hen te veel de rechtvaardigheid is gepredikt, waardoor de wezenlijke belangstelling zich thans richt op de productie zelf.

Het verschil tussen kapitalisme en socialisme op papier is nu eenmaal, dat iedereen kan constateren dat kapitalisme een sociaal-politieke gebruiksaanwijzing nodig heeft, terwijl onder socialisme de sociale politiek in het systeem ingebakken zou zijn en dus niet afzonderlijk hoefde te worden toegevoegd. Wij weten nu beter. Geen economisch stelsel kan de begeleiding vanuit menselijke, ethische normen ontberen. Het kapitalisme vormt wat dat betreft geen uitzondering.

Dit geldt meer bijzonder ook voor het kapitalisme in zijn meer virulente vorm zoals een overgangperiode in de Oosteuropese landen wel eens te zien zou kunnen geven. Snel groeiende werkloosheid, stijgende kosten van levensonderhoud zullen voorshands duidelijker naar voren komen dan de zegeningen der consumptiemaatschappij. Terecht kijken Oosteuropese leiders niet alleen maar naar de wettelijke regelingen die een markteconomie mogelijk maken. Daarnaast vragen zij om advies bij het installeren van een sociale politiek.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'W. Albeda', written in a cursive style.